

IZADIA ZAINDU EUSKAL TOKI-IZENAK MUNDUAN ETA EUSKAL EDESTIA XIV.

1.1. Euskalerrian, errege jaun'en sorkuntza.

Euskalerriko lurraldeak, euren batzarreko nagusitasunean antolatuz jaurkintzen ziran, eta batzar nagusi orre in agintaritzak mugarik ez ebala euki adierazteko, Jaunak Bizkaiko jaurkintzaren antolarazirako, zelako baldintzakaz aukeratzen ziran argituko dodaz.

Europa guztian, baiña Euskalerrian batez be, errege jauntzak aukeratzen ziranean, erriak iru gauzatarako artzen ebazan:

- A) guda buru izateko.
- B) zuzenbidearen buru nagusia izateko.
- D) Bizkaiko ondore aundiko lurraldeak zaintzeko.

Jauntza, ain zabaleko almen eta ondasun orrekaz jantzi ba eben, bere buruzagitasuna, lasaitasunezko jaurkintzan iraun egian izaten zan.

Eta kontu aundian artuta, berea ez zala ezer, bere antolarazian⁽¹⁾ babesteko euken guztia, Bizkaitarrak emonekua zalako.

Orregaitik, aginduaren eskubide bakarra errian egon zala erakusteko:

Erabagitasunean apur bat.

Beste apur bat: Egilletasunean.

Eta beste ataltxo bat, Legegilletasunean bakarrik, emoten eutsoen.

Alderantziz baiña: Batzordea beartuta geratzen zan, jaun edo erregeak bere antolarazian gure arteko bakeak lortzeko, edo ta baten bat indarka sar-

(1) Antolarazian = arbitraje.

tzen zanean kanporatzeko borrokatu bear izaten ebenean, euki eben gudaloztea, gure guda mutillakaz bear eben neurrian indartu bear ebelako.

Jaunaren antolarazi barruan bakeak lortzeko izaten zanean, diru ordezeko soldata barik, eta ariñautik ordainduta, etxetik kanpo bere gauzatarako izaten zanean.

Europako Jaun erregezko baldintza au, nai berezko erri guztien eta Euskalerrriaren askatasunerako izan, txeberazko sare aundi bat biurtu jakun, Euskaldunak, eta Europaren berezko erri guztiak ortik aurrera, anai arteko borrokan ibili garalako beti.

Jaun erregeak, bategaz edo besteagaz borrokan ibiltzen ziranean, bai beren maltzurkerizko andikeriaren billa ibilita, adibidez: II. Juan⁽¹⁾ eta beren seme Fernando katolikuak Nafarroagaz geratzeko ibili ziranean, anai arteko guda ugari egiñez gain, Aita Santua Europaren katolikotasunezko aolkulari nagusi lez euren alde egonda, erlijioagaz guzurrezko naste andiak egin ziran.

Zergaitik ?:

Europaren berezko erri eta Euskalerrriaren askatasunarentzat batez be, eleiza katolikoaren alderikeriak, itxura gabetuan⁽²⁾ ekarten eban txeberazko

sare aundiak: Mundua latiniñmenpe batzangotzeko, kaizar ta Aita Santu baten agindupeko jaurkintzaren norkerizko asmakuntzak⁽³⁾, greziaren jakintz demokratikoagaz bat egin ebalako.

Eta Aita Santuak, Erromatar kaizar sakratuzko katolikotasunaren kaizar domiña andi ori, Europako errege katoliko guztien buru gaiñean dangilizka ipinten eban indartsuenak artu egian, berezko erri-gizartearen eskubide gaiñetik, asmakuntz gaizto orreik lortzeko.

Baiña, Greziatarren Jendekuntzazko Jakintz Demokratikoa, naastu leike erromatar menperatzaile kaizar sakratuzko katolikotasunaren legeakaz ?.

EZ ! guztiz aurkakoak⁽⁴⁾ diralako.

Alderantziz baiña, naste ori egiñaz, eurak emon euskuen aukera ederrena, euki eben menperatzaile lletasunezko asmakeri ori, Berezko egiagaz alkar aurkezteko⁽⁵⁾.

Eta nai ta egibillaren azterkuntzak oso odoljariozko lazkartasunean⁽⁶⁾ etorri izan ba dira be, Greziaren jendekuntzazko jakituri demokratikoa artean sartuteagaz, mesede aundiak egin eutsozan Munduari, Berezko egiaren zentzuak argitu zitezen.

(1)II. Juan=Aragoiko ta Nafarroako erregea.(2)Itxura gabetuan=camuflado.(3)Kaizar ta Aita Santu baten agindupeko jaurkintzaren asmakuntza = nacional-catolicismo fascista. Rouko Barelak atzo, nortzuri esan eutsoen faziztak zirela ?. (4) Aurkakoak = antagonicos.(5) Alkar-aurkezteko = cotejar. (6) Odoljariozko lazkartasunean = dureza, aspereza, bastedad.

Baiña, Europan eta Euskalerrian batez be, errege jaunak sortu ziranetik gaur arteko edesti guztian, eta jakintza ta indarra, aginduten eban nagusiak guzurrezko baldintzatan biurtu ebenetik, maltzur joko orregaz Bereztasunaren egi guztia naspiltzeko alegiñean ibilita: “Berezko erri ta izkuntzak, irten bide barik geratu ziran”.

Edestiaren Ekanduzko joko guztia, berezko erri ta Izkuntzaren aurka biurtu eben, berezko erriak eukazan nortasunak desagertu, aienatu edo suntsitu-ta, mundu oneitan euren sasi jainkotasunezko jopu bildurrean⁽¹⁾ ezarri gindezan.

Gudaren buruzko alegiñean, nor ez da gogorazten Zesar´en Veni, Vidi, Vici´gaz, godoen et Domuit Vascones eta Katolikotasunak Nizeatik aurrera Euskerea bastartzeko esaten dauskuenak HABLE USTED EN CRISTIANO, euren beldurkerizko guzurra ostondu naian, edo ain narbaritasunezkoa izan da, norkeriaren indarkeria erakusteko.

Eta bai abar asko be, menperatzaile eritzi orren lorak baiño ez diranak, Berezko Erri ta Izkuntzaren aurka.

Zergaitik ez dabe esaten HABLE USTED EN KATOLIKO ?. Bildur dira euren menperatzaile maltzur jokoa argitan agertu izatea ?.

Argi dago, lotsabako ollo busti batzuk baiño ez dirala JESUSen irakaskintza olan zikintzen dabenak, sasi-jainkotasunaren asmoz.

Gaiñera, batu edo batzangotu baiño, nai nortasunezko erri ta izkuntzazko arloetan, milla zati geiagotan birrindu eben.

Munduko eta Europaren edesti guztia, odolkerizko sarrazkintza baten ekarri dabe sasi asmakizun ori dala eta ez dala. Nortzuk dira ikarabideen⁽²⁾ izutzaille edo izuarazleak⁽³⁾ ?.

Ez ete da ordua, zentzunezko aldakuntzan asteko?.

Gaiñera ikusita, berezko legearen indarrak buruaren goi aldi an daukaguzela keiñalari, noz iruntsiko momorro aundi baten antzera.

(1) Jopu bildurrean ezarri gindezan = ubicados en el miedo a la esclavitud. (2) Ikarabide = terrorismo. (3) izu-arazleak = espantador, amedrentador, terrorista.

1.2. Gure Napar erregetza.

778-824an Orreagan Euskaldunak, Karlo Magno-ren aurka euki genduzan borroka bi orre in ostean, Aritzatar Iñigorekin asi gendun Nafarroako erregetza, Banu Kasi sendiaren laguntzagaz.

Eta 888an, III In Alfonsogaz Paduran⁽¹⁾ euki gendun borroka odoltsuaren ostetik, Jaun Zuriagaz, Bizkaiko jauntza.

Europa guztian baiña, 325ean Nizean, gaur daukagan katolikotasunezko alderdi menperatzaille antolatu ta erabagi zan jaurkintzagaz sartzen dira VII., VIII., eta IX. gizaldi oneik be gaur arte, Europa ta Munduaren berezko nortasunaren izatasunak, Euskalerrikoagaz batera desagertu zitezen edesti guztiko borrokan. Barriztu bear ziran ekanduzko eritziak eta tresnerietan sortu ziran aurrera-kuntza guztiak, katoliko batzangotzeko asmakizunaren serbitzura ipini ziralako.

XX In gizaldi oneitan konpondu bear dira, erdi-mendeko okerkuntza guzti orreik, bestela, ze izen ipini gure buru gogorkeri edo itsumen oneri.

Euskaldunak, Bereztasunaren babeserako, Nortasunezko Izatasunean euki genduzan errege-jaunak oso abertzale aundiak izan ziran, baiña txeberazko sare aundi orregaz nai ta nai ez inguratuta.

Nafarroako erregetzan, lenengoetatik asita esan bear da: Batzangotasun orren asmakuntza bidetik eta European Eleiztarrak Latiña elburu lez gaienduta euki eben aolkularitzazko jabetasunagaz, Nafartar Jaurkintzan, sekula ez zala idatzi agiri bat Euskeraz, eta latiñez ez ba ziran egiten, naiago latin kume⁽²⁾ baragarrian. Napar erritarrak ezere kontuan artu gabe.

Joko orreitan eurentzat gaur lez: zer ziran Euskal Nafar erritarrak ?.

III In Santxo Garzez Aundiak⁽³⁾ 1.035an kaizar erregetza, bere lau semeen artean banandu ebentik, Gaztela eta Aragoitarrak edesti guztian ibili ziran zirikatzen, norik geratuko ete zan Nafartar erregetzagaz.

Eta len, Frantzia ta katolikotasuna bakarrik euki ba eben etsai, Gaztela ta Aragoitarrak asmakizu-

(1) Padura = borrokaren ostetik Arrigorriaga deituko zana. (2) Latin kume = romance castelano, o, navarro-aragones. (3) III In Santxo Garzez "Aundia" = 965ean jai, 999-1.035 errege.

nezko talde orreitan kidetuta, lau bider aundiagotu egin ziran, Nafartarrak aurre egin bear eutsoen zirikatuaren eraso aldiai.

Gurutzadaren gudak aztu barik, ara be joan bear zalako.

Baita kontuan euki bear da, VIIn Santso Jakintsua-ren⁽¹⁾ jaurkintzan, IIIIn Zelestino Aita

Santuak beren berun bulda edo idazkietan, beste erregeari REX izenagaz bialtzen ba eutso ezan agiriak, VIIn Santsori, 1.194an Jorraillaren 13ko berun idazkian eta gero urrengo VIIIn Santsori⁽²⁾ bardiñ, DUX edo dukearen izenagaz bialtzen eutsozala.

Baten batek ulertu leuke, zergaitik VIIn Santso jakintsuak, Aldarrikatu bear izan eban “Euskerea Lingua Nabarrorun” lez ?.

Oso susmogarri agertzen jat neuri, Euskalerriko Nafarroaren erregea euskalduna izan eta Euskalrrian egonda, bere erriaren izkuntza EUSKEREAdala, aldarrikatu bear izatea.

VIIIn Santso Azkarra edo Indartsua gurutze gudan ibili zan denboran, ordezko jaurkintzan itzi ebananak, okerkeri galantak egin ebazan beste euskal lurraldeakaz, eta VIIIIn Alfonso gaztelarrak Araba erasotzen ibilita, 1.200ean Araba ta Gipuzkoa Na-

farroako erregetzatik banandu ziran gaztelarragaz itzarmenduta.

Eta Bizkaia 1.224an Nafarroako erregearen itzarmenetik askatu ondoren, naastu ziran Euskal lurrraren gizarteak euki bear izan eben sendi bateko ulermena, errege-jaunak ortik aurrera, euren antolaraziko lurraldeak, bananduta erabili ebazalako euren asmoak beteteko, edo baten batek daki zeren serbitzura.

Euskaldunak emendik asita, berez euki bear eben senidetasunezko ulermenean, naastuta ibili ziran denboraldi aundi baten, baiña sekula ez eben galdu sendimenduzko senidetasun ori, gero 1.789ko iraultzaren ostetik eta beti guda bidez, European antolatu ziran laterriak aberriak zirala aldarrikatu eben arte, orduan konturatu ziralako euren berezko aberriaren eskubideak ostuten ibili zirala.

I Teobaldo, 1.238an Lur Santuaaren seigarren gurutzeko gudaldia⁽³⁾ bideratu ebela eta Tauro mendian betiko ospagarritasuna lortu ta gero, 1.240an itzuli zan ostera Nafarroara.

Atutxa'tar Paul

Zornotza'n 2.013'an Urtarrilla'ren 15'ean

(1) VIIn Santso „Jakintsua” = 1.128an jaiio, 1.150-1.194 errege. (2) VIIIn Santso „Indartsua” = 1.154an jaiio, 1.194- 1.234 errege. (3) Igo Teobaldo = 1.200ean jaiio, 1.234-1.253 Nafarroako errege. VIIn 1.228-1.229, eta VIIIn = 1.248-1.253 Gurutz gudaldietan buru belarri sartuta egoala.